

УДК 78.03:376

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-15>

Юлія МОСКВІЧОВА,

orcid.org/0000-0002-1303-8951

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) julia.moskvichova@gmail.com

Олена ТЕПЛОВА,

orcid.org/0000-0001-8763-891X

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) teple1958@gmail.com

Василь ФРИЦЮК,

orcid.org/0000-0002-4466-9019

викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) hfrjdcmrff@ukr.net

ВПЛИВ МИТЦІВ ПОЛЬСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ І ВИКОНАВСТВА НА ПОДІЛЛІ

У статті висвітлено специфіку становлення професійної музичної освіти на Поділлі в контексті впливу митців польського походження, що проживали на території регіону. Метою статті є аналіз історичних передумов професіоналізації музичної освіти на Поділлі в контексті україно-польських взаємовпливів, визначення ролі композиторів польського походження у розвитку професійної музичної освіти й виконавства в регіоні. Визначено, що завдяки активній діяльності представників католицьких орденів (єзуїтів, домініканців, капуцинів) на Поділлі будуються костьоли, при яких згодом відкриваються школи й колеґіуми. При школах діяли музичні бурси, головним завданням яких стало забезпечення музично-хорового супроводу богослужінь та урочистостей, які проводив орден. Становлення світського музичного професіоналізму на Поділлі розпочинається в XIX ст., коли у маєтках польської шляхти починають фахово навчати співаків та інструменталістів для кріпацьких капел і театрів. Розглянуто музично-просвітницьку діяльність і особливості творчості композиторів польського походження (А. Коціпінського, М. Завадського, Т. Ганицького), які, в умовах тривалого перебування в українському середовищі, засвоювали українську культуру, що і зумовило специфічні риси їх творчості. Зазначено, що такі жанри як фортепіанні фантазії на українські народні пісні, думки, шумки, фортепіанні рапсодії стали улюбленими у їх творчості. Таким чином, завдяки історичним передумовам, на Поділлі в XIX ст. сформувались міцні українсько-польські творчі зв'язки. Митці польського походження сприяли зміцненню й розвитку культури й освіти в регіоні; вони прагнули впровадити на Поділлі європейські освітні традиції, вели активну концертну й просвітницьку діяльність, відкрили перші музичні освітні заклади. В результаті відбувалось суттєве поглиблення зв'язків з західноєвропейською культурою, що сприяло подоланню відокремленості культурних процесів від загальноєвропейського культурного контексту.

Ключові слова: музична освіта, Поділля, композитори польського походження, освітні заклади.

Yuliia MOSKVICHOVA,
 orcid.org/0000-0002-1303-8951

*Ph.D. in Art History,
 Associate Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography
 Vinnitsa State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi
 (Vinnytsia, Ukraine) julia.moskvichova@gmail.com*

Olena TEPLOVA,
 orcid.org/0000-0001-8763-891X

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography
 Vinnitsa State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi
 (Vinnytsya, Ukraine) teple1958@gmail.com*

Vasyl FRYTSIUK,
 orcid.org/0000-0002-4466-9019

*Lecturer at the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography
 Vinnitsa State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi
 (Vinnytsia, Ukraine) hfjrdcmrf@ukr.net*

THE INFLUENCE OF ARTISTS OF POLISH ORIGIN ON THE FORMATION OF PROFESSIONAL MUSIC EDUCATION AND PERFORMANCE OF PODILLIA

The article highlights the formation specifics of professional music education in Podillia in the context of the influence of Polish origin artists who resided in the region. The purpose of the article is to analyze the historical background of the music education professionalization in Podillia in the context of Ukrainian-Polish mutual influences, to determine the role of Polish origin composers in the development of professional music education and performance in the region. It has been established that due to the active involvement of Catholic orders representatives (Jesuits, Dominicans, Capuchins), churches were built in Podillia, that eventually hosted schools and colleges. Musical academic institutions functioned at the schools with their main task being to provide musical and choral accompaniment to the services and celebrations held by an order. The formation of secular musical professionalism in Podillia began in the nineteenth century, when the estates of the Polish gentry started to professionally train singers and instrumentalists for serf chapels and theaters. The article considers musical and educational activities and peculiarities of the work of Polish origin composers (A. Kocipinski, M. Zawadski, T. Hanicki), who, in the terms of a long stay in the Ukrainian environment, acquired Ukrainian culture, that determined the specific features of their creativity. It is stated that such genres as piano fantasies on Ukrainian folk songs, dumkas, shumkas, and piano rhapsodies became the favorites in their creative work. Thus, due to historical prerequisites, strong Ukrainian-Polish creative ties were formed in Podillia in the 19 century. Artists of Polish origin contributed to the strengthening and development of culture and education in the region; they strived to introduce European educational traditions in Podillia, engaged in active concert and educational activities, and opened the first musical academic institutions. As a result, there was a significant deepening of ties with Western European culture, which helped to overcome the isolation of cultural processes from the European cultural context.

Key words: music education, Podillia, composers of Polish origin, academic institutions.

Постановка проблеми. Поділля, як історичний регіон у центральній-західній частині України, має багатовіковий досвід проживання на цій території представників українського і польського народів. Як відомо, упродовж XIV–XVIII ст. територія Поділля мала приналежність до польських земель і саме ці обставини сприяли глибокому взаємовпливу традицій двох культур, взаємному проникненню елементів польської та української культур в релігійну, мистецьку, освітню та інші сфери буття. Поляки сприяли зміцненню й розвитку культури Поділля, підвищенню професійності в різних її сферах, поглибленню її зв'язків з західноєвропейською культурою і тому культурно-мис-

тецька спадщина Поділля є складним симбіозом існування власних традицій та значного впливу зовні. Актуальність теми дослідження визначається комплексним аналізом проблеми культурних українсько-польських взаємин і мистецької спадщини композиторів польського походження, які мешкали на Поділлі в XIX ст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стан музичної культури Поділля, діяльність представників польської нації на українських землях у XIX ст. залишаються недостатньо вивченими і становлять інтерес для дослідників. Окремі аспекти взаємовпливу української і польської культур на Поділлі представлені у досліджен-

нях С. Іскри (Іскра, 2010), Т. Бурдейної-Публіки (Бурдейна-Публіка, 2009), М. Антошко (Антошко, 2011), Москвічової Ю.О. (Москвічова, 2016, 2023) та ін. Творчість окремих композиторів польського походження на теренах Поділля висвітлюється в працях Л. Кияновської (Кияновська, 2013), В. Колесник (Колесник, 2007), Т. Круліковської (Круліковська, 2021), О. Верещагіної-Білявської (Верещагіна-Білявська, 2023), В. Іванова (Іванов, 2007), Ю. Портнова (Портнов, 2012, 2021) та ін.

Метою статті є аналіз історичних передумов професіоналізації музичної освіти на Поділлі в контексті україно-польських взаємовпливів та визначення впливів діяльності композиторів польського походження на розвиток професійної музичної освіти й виконавства в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо з історичних джерел, поляки почали заселяти території Поділля ще з середини XIV ст., звільнивши ці землі від понад сторічного татаро-монгольського поневолення. В 1434 р. Поділля було поділене на західне й східне між Польщею та Литовським князівством. Після Люблінської Унії 1569 р. Польське королівство та Литовське князівство об'єднались в єдину державу – Річ Посполиту, і землі України, які відійшли до Польщі, були поділені на шість воєводств, серед них Подільське (центр у Кам'янці-Подільському) та Брацлавське. На території Вінниччини в цей час існувала низка оборонних пунктів – Бар, Брацлав, Буша, Вінниця, Могилів, Погребище, Шаргород, Ямпіль, а також замки та фортеці королівської родини й польської шляхти (Москвічова, 2023: 77).

Завдяки активній діяльності представників католицьких орденів – єзуїтів, домініканців, капуцинів – на Поділлі будуються костьоли, при яких згодом відкриваються школи й колежіуми та започатковується освіта в регіоні. Особливо активно розгорнули освітню діяльність єзуїти. Вони будують першу польську школу у м. Вінниці (1610–1617 рр.). Школа приймала на навчання не тільки католиків і стала провідною для свого регіону. Тут навчали письма, читання, рахунку й церковного співу. Співаки й музиканти необхідні були для проведення відправ, тож, при школі діяла музична бурса, головним завданням якої було забезпечення музично-хорового супроводу богослужінь та урочистостей. Саме тому музичні бурси можна вважати першими закладами, де закладались основи музичного професіоналізму. Такі бурси в XVII ст. діяли у Вінниці (з 1636 р.), Кам'янці-Подільському (з 1620 р.) і Барі (з 1638 р.) (Іскра, 2010: 8). У музичних бурсах навчали грі на інструментах, співу, теорії музики

та основам композиції. Учні виступали в церквах, на шкільних і міських урочистостях. Тож музичні колежіуми бурс були одним з важливих засобів зв'язку єзуїтів із зовнішнім світом.

Згодом, в середині XVII ст. школу реорганізують в єзуїтський колежіум. За навчальними програмами у колежіумі надавалась освіта двох рівнів – неповна (нижчого рівня) та повна (вищого рівня). При неповній (п'ятикласній) освіті програма складалась з «семи вільних наук» – граматики, арифметики, геометрії, поетики, риторики, діалектики й музики. Головним предметом була латинська мова, якою викладалися всі інші дисципліни. До програм повної освіти входили ще трирічний курс філософії та чотирирічний курс теології. Серед обов'язкових предметів були спів у хорі, нотна грамота, малювання.

У XVIII ст. після скасування ордену єзуїтів школу підпорядковують Варшавській едукативній комісії, що являла собою державну освітню інституцію Речі Посполитої, до складу якої входили як церковні так і політичні діячі. Школа набуває статусу окружної, що свідчило про високий професійний рівень викладацького колективу і якість освіти. Навчальний заклад став осередком польської освіти та культури на Поділлі, його підтримували представники аристократичних польських родів, зокрема і Ян Потоцький.

Ще одним типом навчальних закладів на Поділлі були братські школи. У 1616 р., на протизагу монастирю єзуїтів, вінницьким братством Козьми та Дем'яна був заснований православний Вознесенський монастир, при якому було відкрито братську школу, на базі якої стараннями Петра Могили було відкрито першу філію Києво-Могилянської академії – Вінницький православний братський колежіум. Навчання в школі було доступне для різних верств суспільства, діяв поділ на три рівні навчання – початковий, середній і вищий. Початковий – граMATика, піітика, риторика. Потім на це накладалась математика, астрономія, інші науки. Вищий рівень – це філософія і богослов'я. Багато уваги приділялось вивченню мов – грецької, латини. Особлива увага у школі приділялась і музиці, насамперед запровадженню церковного співу. На протизагу католицькому богослужінню братства створюють новий багатоголосий хоровий спів з багатою гармонізацією і великою різноманітністю форм. Музика визнавалася за рівноправний предмет, основним змістом якого було засвоєння музичної грамоти та православного літургійного співу по нотах. Співові приділяли увагу з перших років навчання. Учні братських шкіл мали обов'язок співати в церковному хорі

під час богослужіння під керівництвом вчителя-музиканта. Співаків заохочували матеріально – давали додаткову плату, харчі, одяг. Вінницький православний братський колегіум отримував чималу матеріальну підтримку з боку місцевого населення.

Становлення світського музичного професіоналізму на Поділлі розпочинається з XIX ст., коли у маєтках польських магнатів починають навчати співаків та інструменталістів для кріпацьких театрів і капел. Для вдосконалення майстерності кріпацьких музичних колективів, росту їх професіоналізму відбувалися постійні репетиції та концерти. Також до кріпацьких колективів долучалися й музиканти з музикантських цехів. Досить часто для керівництва такими колективами запрошували провідних музикантів із-за кордону. На Вінниччині кріпацькі колективи мали поміщики Грохольські, Потоцькі та Іванівські. Вони сприяли становленню професійної музики та виділяли чимало коштів на музичну освіту талановитим дітям для їх подальшої праці у таких колективах. Оркестром Потоцьких у Тульчині певний період керував Войцех Совінський – піаніст та композитор, який згодом виїхав до Європи (Колесник, 2007: 73), а капелою у тих же Потоцьких у Тульчині – Августин Томаш Браун – диригент, композитор та скрипаль (Колесник, 2007: 69).

Станом на середину XIX ст. на теренах подільського краю осіло, проживало та працювало чимало польських діячів культури. Серед видатних науковців, громадських та культурних діячів польського походження Ч. Нейман, Й. Волошинівський, І. Зборовський, М. Собанська, І. Козловський, Т. Ганицький, Д. Бонковський та ін. В цей період саме завдяки діяльності польських навчальних закладів в Україні, і на Поділлі зокрема, спостерігаємо динамічний розвиток освіти, культури, відбувається професіоналізація музичної освіти, започатковується навчання у приватних музичних навчальних закладах (музичних класах, курсах, школах). На той час у Вінниці існувала низка шкіл, де музична грамота, спів, гра на музичних інструментах були обов'язковими. Зокрема, це приватні пансіони для дівчат Гутковського і Воєводського. Серед дисциплін, які викладали – каліграфія, малюнок, польська, французька, німецька мови, арифметика, географія, загальна історія, танці, так звані «дамські роботи» – шиття, вишивка, кулінарія і, звісно, музика – фортепіано, гітара, вокал. Музичній освіті сприяли діяльність у Вінниці нотного магазину, магазину музичних інструментів та фортепіанної фабрики. У регіоні розширюється творча й просвітницька діяльність

музикантів польського походження, на формування їх схильностей та уподобань значно впливали українська мова, народна творчість, природа й побут, все частіше вони цікавляться українською тематикою, звертаються до українського мелосу.

Життя й творчість музикантів польського походження Юзефа Витвицького, Антона Коціпінського, Міхала Завадського, Владислава Заремби, Ігнація Яна Падеревського та багатьох інших нерозривно пов'язані з Україною. Усі вони були виховані у шляхетсько-польських традиціях, але, перебуваючи тривалий час в українському середовищі, засвоювали українську культуру, що, зрештою, зумовило характерні особливості їх творчості. Так, фортепіанні фантазії на українські народні пісні, думки, шумки – стали жанрами, в яких активно працювали композитори польського походження (Портний, 2021: 96–97). Саме активна діяльність музикантів польського походження на Поділлі значно вплинула на процеси професіоналізації музичного і зокрема фортепіанного мистецтва у період другої половини XIX – початку XX ст. У м. Кам'янець-Подільський в цей час жили й працювали Антон Коціпінський, Віктор Зентарський, Владислав Заремба, Михайло Завадський, Тадеуш Ганицький. В основі творчої спадщини цих митців покладена українська народна творчість.

Місто Кам'янець-Подільський – центр Подільської губернії – у другій половині XIX – першій половині XX ст. Тут активно діяла низка культурно-просвітницьких та мистецьких спілок: товариство «Просвіта», музичне товариство «Кобзар», гурток «ХЛІАМ» – об'єднання художників, літераторів, артистів і музикантів, Європейська Національна Музична організація «Кадіма» (єврейська), Український Народний Дім та Український Національний Клуб; функціонували Український Народний театр імені Т. Шевченка та музичні установи: Народна Консерваторія, Державний зразковий симфонічний оркестр, Українська філармонія (Портний, 2012: 142–149).

Одним з видатних музикантів, який у середині XIX ст. активно займався громадською діяльністю в м. Кам'янець-Подільському був Антон Коціпінський (1816–1866) – композитор, фольклорист, нотовидавець, виконавець і педагог. А. Коціпінський народився поблизу Кракова, але згодом родина переїхала до Львова, де майбутній музикант отримав освіту. На Поділля митець переїхав у 1846 р., оселившись з батьками у Кам'янці-Подільському. Як відомо з джерел, він організував музичні вечори, де пропагував українську музику, заснував музичне товариство, друкарню, музичний магазин, де, окрім нот, продавали і

музичні інструменти. Подібні магазини А. Коціпінський відкрив у Житомирі, Львові, Кишиневі, Києві. В 1853 р. при музичному магазині в Кам'янець-Подільському він відкрив музичну школу. Збирав подільський пісенний фольклор, обробляв найкращі мелодії для голосу з фортепіано і для хору та активно пропагував українські пісні в концертах. У 1861 р. у київський період свого життя, А. Коціпінський видав збірку «Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Україні і в Малоросії», куди увійшли 100 творів з українськими та латинськими текстами. За жанрами у ній представлені епічні, ліричні, обрядові, жартівливі, весільні пісні (45), думки (42) і шумки (13). Не усі фольклорні зразки були записані самим А. Коціпінським. Композитор використав записи М. Вигорницького, Й. Витвицького, Й. Шпека, а також записи зі збірок В. Залеського та М. Маркевича (Верещагіна-Білявська, 2023: 15). Видання збірки відбулося в той час, коли взагалі заборонялись публікації українською мовою. Дану збірку в Російській імперії було заборонено через те, що в ній влада вбачала сміливу пропаганду української народної пісні.

Плідним композитором-піаністом і педагогом XIX ст. на Поділлі був Михайло Завадський (1828–1887). Народився в селі Михалківці (нині Ярмолинецького району Хмельницької області). Поляк за походженням М. Завадський навчався в Київському університеті (1862–1863 рр.), потім удосконалював освіту за кордоном. Згодом працював вчителем гри на фортепіано і співу у місті Кам'янці-Подільському та у Київському інституті шляхетних дівчат (60-ті рр. XIX ст.). Композиторська спадщина М. Завадського налічує близько 500 творів у різних жанрах. Велику кількість складають твори для фортепіано – це салонні твори (вальси, польки, мазурки), опуси на основі української пісенності та танцювальності, а саме думки, шумки, чабарашки; оригінальні твори на українську тематику: «Привітання степу», «Українська прядка», «Спогад про Київ» (салонна полька), «Козак» (стакато-етюд), «Українські танці ельфів»; рапсодії (Перша українська рапсодія ор. 71 та Друга українська рапсодія ор. 146). У танцювальних п'єсах композитор відтворив риси, притаманні народним зразкам: запальні ритми, лірико-епічні інтонації думки, танцювальні мотиви швидкої шумки та жартівливої чабарашки (Круліковська, 2021: 69). М. Завадський був одним з перших українських композиторів, який писав твори у жанрі концертного етюду для фортепіано. Відомо, що першими характерними етюдами для фортепіано стали два етюди М. Завад-

ського ор. 101 – Етюд-стакато «Козак», який за своїм характером нагадує шумку та направлений на вироблення навиків пальцевого та кистьового стакато. Другий етюд має назву «Вальс-етюд», де викристалізовується дрібна пальцева техніка. Обидва твори є синтезом жанру етюду та програмної мініатюри, мають досить великий обсяг та спрямовані на концертний піанізм (Портний, 2021: 113).

Захоплення і вдячності заслуговує діяльність Тадеуша Ганицького (1844–1937) – відомого скрипаля, педагога, диригента і композитора. Він народився в родині польського поміщика у с. Чемериси-Волоські Могилівського повіту Подільської губернії (зараз с. Журавлівка, Барський район, Вінницька область). Отримавши блискучу європейську освіту та ставши достатньо відомим в європейському музичному світі, він прагнув впровадити європейські традиції виконавства та освіти на Поділлі. Професійну музичну освіту по класу скрипки він здобув у Відні, пізніше завершив Берлінську академію музики по класу скрипки і композиції. Потрапивши до Кам'янець-Подільського, відкриває тут в 1903 р. музичну школу, працювати до неї він запрошував викладачів, які отримали освіту в таких містах, як Мілан, Прага, Варшава. У школі було відкрито класи фортепіано, скрипки, теорії музики та вокалу. Також було створено підготовчий клас для незаможних дітей, які навчалися у школі безкоштовно. Стараннями Т. Ганицького для учнів була встановлена іменна стипендія Евеліни Садовської для обдарованих та бідних учнів. Концертна діяльність педагогів та учнів школи була настільки інтенсивною, що була відома далеко за межами подільського регіону. Школа діяла з перервами до 1921 р. У 1927 р. вона переросла в музичну профшколу, а у 1930 – у музичний технікум ім. М. Лисенка.

Поряд з викладацькою діяльністю Т. Ганицького, важливе значення для професіоналізації українського скрипкового та фортепіанного виконавства мала його композиторська творчість, яка стала базовим репертуаром для професійного розвитку скрипаля та піаніста. Відомо, що, працюючи в профшколі, музичному технікумі, Т. Ганицький написав чимало творів для фортепіано, а також для скрипки з фортепіано, навчальні підручники для скрипалів. Серед його композицій – сольні твори для скрипки, фортепіано, камерні твори для скрипки й фортепіано, для струнного ансамблю, оркестрові аранжування творів українських та зарубіжних композиторів, хорові обробки польських і українських народних пісень. Сьогодні надрукованими є тільки два його твори – «Концертна

мазурка» для скрипки та фортепіано та «Урочистий полонез» для фортепіано, де яскраво відбилися традиції європейської композиторської школи на ґрунті становлення українського професійного виконавського репертуару (Портний, 2021: 117).

Крім педагогічної діяльності й композиторської творчості Т. Ганицький провадив і велику музично-просвітницьку роботу. У 1914 р. створив симфонічний оркестр і концертував з ним, займався збором фольклорних пісень, видав збірки власних творів для фортепіано, скрипки, навчально-методичні розробки. Вихований на кращих взірцях європейської музично-педагогічної школи XIX ст. Т. Ганицький заклав міцний фундамент справжньої професійної музичної освіти на Поділлі. За час існування Кам'янець-Подільська музична школа стала справжнім осередком академічного музичного мистецтва і сьогодні продовжує свою діяльність.

Висновки. Таким чином, завдяки історичним передумовам, на Поділлі в XIX ст. сформувались міцні українсько-польські творчі зв'язки. Митці польського походження сприяли зміцненню

й розвитку культури й освіти в регіоні, підвищенню професійності в різних їх сферах. Зацікавленість українським фольклорним матеріалом стала однією з причин формування «української школи» у творчості українсько-польських музикантів і композиторів Поділля – А. Коціпінського, М. Завадського, Т. Ганицького та ін. Завдячуючи їхній ініціативі та активній творчій діяльності розвивається професійна музична освіта та виконавство на Поділлі. Маючи європейську освіту, польські митці прагнули впровадити на Поділлі європейські освітні традиції, вели активну концертну та просвітницьку діяльність, відкрили перші музичні освітні заклади. В результаті відбувалось суттєве поглиблення зв'язків з західно-європейською культурою, що сприяло подоланню провінційності й відокремленості культурних процесів від загальноєвропейського культурного контексту. Культурні надбання двох народів, їх близькість за мовою, легкістю сприйняття творів мистецтва є ключовим чинником для розвитку культурних зв'язків між польською та українською націями і сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошко М.О. Мистецьке життя Вінниччини 60-х років XIX – першої половини XX століття в контексті художньої культури Поділля: автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 – теорія та історія культури. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2011. 19 с.
2. Бурдейна-Публика Т. Становлення і розвиток професійних форм музичного життя Вінниччини як складової культури Подільського краю: автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 – теорія та історія культури. Львів. держ. музична акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2009. 22 с.
3. Верещагіна-Білявська О.Є. Творча постать Антона Коціпінського та її вплив на формування музичного професіоналізму на Поділлі. Українсько-польські мистецькі зв'язки: історія, сучасна практика та перспективи розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 29–30 листопада 2023 р. Вінниця, 2023. С. 11–17.
4. Іванов В.Ф. Тадеуш Ганицький. Кам'янець на Поділлі – Миколаїв – Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2007. 124 с.
5. Іскра С. Соціокультурна діяльність Римо-Католицької Церкви у контексті духовної культури Поділля : автореферат ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 Львів. держ. музична акад. ім. М. Лисенка. Львів, 2010. 19 с.
6. Кияновська Л. Антон Коціпінський: репрезентант польської культури в українській музиці. *Науковий збірник Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка*. Вип. 27. Львів, 2013. С. 26–37.
7. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини : біографічний словник. Вінниця, 2007. 1008 с.
8. Круліковська Т. Історико-культурний аспект формування «української школи» у творчості українсько-польських композиторів Поділля XIX ст. *KELM*. № 7 (43) vol. 1/2021. С. 66–72. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.10>
9. Москвічова Ю.О. Особливості міжкультурної комунікації в поліетнічному просторі Вінниччини. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. К. : Міленіум, 2016. Вип. I (6). С. 47–52.
10. Москвічова Ю.О. Соціокультурна діяльність представників польської культури на Вінниччині: історичний вимір. Українсько-польські мистецькі зв'язки: історія, сучасна практика та перспективи розвитку: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. 29–30 листопада 2023 р. Вінниця, 2023. С. 76–82.
11. Портний Ю.Л. Шляхи професіоналізації фортепіанного виконавства на Поділлі : дис. ... кандидата мистецтвознавства (доктора філософії) за спеціальністю 17.00.03. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Харків, 2021. 297 с.
12. Портний. Діяльність Т. Ганицького в контексті професіоналізації фортепіанного виконавства на Поділлі (початок XX ст.). *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії практики освіти* : зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2012. Вип. 35. С. 142–149.

REFERENCES

1. Antoshko M.O. (2011). *Mystetske zhyttia Vinnychyny 60-kh rokiy XIX – pershoi polovyny XX stolittia v konteksti khudozhnoi kultury Podillia* [The artistic life of Vinnytsia region in the 60s of the XIX – first half of the XX century in the context of the artistic culture of Podillia] : avtoreferat ... kand. mystetstvoznavstva: 26.00.01 – teoriia ta istoriia kultury. Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].

2. Burdeina-Publika T. (2009). Stanovlennia i rozvytok profesiinykh form muzychnoho zhyttia Vinnychchyny yak skladovoi kultury Podil'skoho kraiu [Formation and development of professional forms of musical life in Vinnytsia region as a component of the culture of Podillia region] : avtoreferat ... kand. mystetstvoznavstva: 26.00.01 – teoriia ta istoriia kultury. Lviv. Derzh. muzychna akad. im. M. Lysenka. 22 s. [in Ukrainian].

3. Vereshchahina-Biliavska O.Ye. (2023). Tvorchа postat Antona Kotsypynskoho ta yii vplyv na formuvannia muzychnoho profesionalizmu na Podilli.[The creative figure of Anton Kotsypynsky and his influence on the formation of musical professionalism in Podillia] Ukrainsko-polski mystetski zv'iazky: istoriia, suchasna praktyka ta perspektyvy rozvytku - Ukrainian-Polish artistic relations: history, contemporary practice and development prospects. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 29–30 lystopada 2023 r. Vinnytsia. 11–17. [in Ukrainian].

4. Ivanov V.F. (2007). Tadeush Hanytskyi [Tadeusz Hanicki]. Kam'ianets na Podilli – Mykolaiv – Vinnytsia : VMHO «Rozvytok». 124 s. [in Ukrainian].

5. Iskra S. (2010). Sotsiokulturna diialnist Rymo-Katolytskoi Tserkvy u konteksti dukhovnoi kultury Podillia [Socio-cultural activities of the roman catholic church in the context of the spiritual culture of Podillia] : avtoref. dys ... kand. mystetstvoznav. : 26.00.01 Lviv. Derzh. muzychna akad. im. M. Lysenka. 19 s. [in Ukrainian].

6. Kyianovska L. (2013). Anton Kotsypynskyi: reprezentant polskoi kultury v ukrainskii muzytsi. [Anton Kotsypynsky: a representative of Polish culture in Ukrainian music] Naukovi zbirky Lvivskoi natsionalnoi muzychnoi akademii im. M. V. Lysenka - Scientific collection of the Mykola Lysenko Lviv National Music Academy. Vyp. 27. 26–37. [in Ukrainian].

7. Kolesnyk V. (2007). Vidomi poliaky v istorii Vinnychchyny [Famous Poles in the history of Vinnytsia region] : biohrafichnyi slovnyk. Vinnytsia. 1008 s. [in Ukrainian].

8. Krulikovska T. (2021). Istoryko-kulturnyi aspekt formuvannia «ukrainskoi shkoly» u tvorchosti ukrainsko-polskykh kompozytoriv Podillia XIX st. [Historical and cultural aspect of the formation of the “Ukrainian school” in the works of ukrainian-polish composers Podillia of the XIX st.] KELM. № 7 (43) vol. 1/2021. 66–72. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.10> [in Ukrainian].

9. Moskvichova Yu.O. (2016). Osoblyvosti mizhkulturnoi komunikatsii v polietnichnomu prostori Vinnychchyny. [Peculiarities of intercultural communication in the multiethnic space of Vinnytsia region] Mizhnarodnyi visnyk: kulturolohiia, filolohiia, muzykoznavstvo - International Bulletin: Cultural Studies, Philology, Musicology. Kyiv: Milenium. Vyp. I (6). 47–52. [in Ukrainian].

10. Moskvichova Yu.O. (2023). Sotsiokulturna diialnist predstavnykiv polskoi kultury na Vinnychchyni: istorychnyi vymir. [Socio-cultural activities of polish culture representatives in Vinnytsia region: historical dimension] Ukrainsko-polski mystetski zv'iazky: istoriia, suchasna praktyka ta perspektyvy rozvytku - Ukrainian-Polish artistic relations: history, contemporary practice and development prospects. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. 29–30 lystopada 2023 r. Vinnytsia. 76–82. [in Ukrainian].

11. Portnyi Yu.L. (2021). Shliakhy profesionalizatsii fortepiannoho vykonavstva na Podilli [Ways of professionalizing piano performance in Podillia] : dys. ... kandydata mystetstvoznavstva (doktora filosofii) za spetsialnistiu 17.00.03. Kharkivskiy natsionalnyi universytet mystetstv imeni I. P. Kotliarevskoho. Kharkiv. 297 s. [in Ukrainian].

12. Portnyi Yu.L. (2012). Diialnist T. Hanytskoho v konteksti profesionalizatsii fortepiannoho vykonavstva na Podilli (pochatok XX st.). [The activity of T. Hanitsky in the context of professionalization of piano performance in Podillia (early XX century)] Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii praktyky osvity : zb. nauk. st. - Problems of interaction between art, pedagogy and theory of educational practice: a collection of scientific articles. Kharkiv. nats. un-t mystetstv im. I. P. Kotliarevskoho. Kharkiv. Vyp. 35. 142–149. [in Ukrainian].